

Žodžiai tik atrodo kieti kaip atomo branduolys, aplink kurį sukasi prielinksniai, priešdėliai, galūnės. Kaip kamuolys, kuris paspyrus įdumba, išsilenkia tarsi šokėjos pilvas ir netrukus vėl grįžta į jam priklausančią erdvę. Iš tiesų jie yra kiauraviduriai, korėti, pilni plyšių tarsi ledynas vidurvasarį. Vienas neatsargus žingsnis – ir atsiduri pragarmėje, kitoje kalbos pusėje. Kitame laike. Kitame žodyje. Arba ilgai krenti, kaip ištiktas klinikinės mirties, prasukdamas visą savo gyvenimo juostą į vieną arba kitą pusę. Kryptis ne tokia svarbi, nes mūsų gyvenimas ir nėra nuoseklus. Kaip sakytų šiandienos internautas – interaktyvus. Stochastinis dalelės judėjimas vakuume. Kalbu ne apie *curriculum vitae*, kuris tėra pasiteisinimas kitiems, tokiems pat netikintiems kaupiamąja nuopelnų sąskaita, niekada to viešai neparodantiems ir vis dėlto įsikibusiems tarsi skęstantieji į gelbėjimo ratą. Greičiau apie būvį, kurį vieni pavadintų kūryba, psichologijos teorijų indoktrinuoti gal įvardytų žodžiais *savivoka*, *meditacija*, *savianalizė*, kitiems gal užtektų ir žodžio *būti*. Ne taip ir svarbu, nes žodžiai tik atrodo kieti. Į bet kurio plyšius galima nuleisti virvę.

Šiandien leidžiuos į paties žodžio *plyšys* plyšius. Ne todėl, kad man rūpėtų paradoksai. Pirmiausia todėl,

kad šis žodis man atrodo nepelnytai nureikšmintas, nurašytas į pagalbinių žodžių archyvą. Autsaideris, kuris pasikviečiamas tik pritrūkus pagrindinių žaidėjų. Plyšiai atminty, sienose, ledynuose, žemėje, indo glazūroje, antikinėje freskoje – visi jie tereiškia pilnatvės trūkumą, pertrūkį, įskilimą, kuris yra būties negatyvas. Šie plyšiai kelia baimę, jie grėsmingi. Plyšiai yra tai, ko neturėtų būti. Neabejoju, Rojaus architektūroje plyšių nerastų net profesionalūs restauratoriai, juolab ten turėtų nuobodžiauti speleologai ir seismologai. Plyšiai yra tai, ko nėra. Jie mus trikdo, ir mes stengiamės išstumti juos iš vaizduotės. Statome per juos tiltus, lopome, glaistome, kamšome. Maršiname įvairiausiais jungtukais ir logikos triukais. *Ir, arba, viena vertus, kita vertus*. Retsykiais neišvengiamybės spaudžiami išmokstame jais džiaugtis. Pradedame matuoti laiką ar pinigus plyšiais, įtrūkiais Pergamo sienose, Tiziano ar Da Vinci darbuose. Taupieji suomiai jau mielai daugiau moka už namus, pagrauztus kinivarpų. Grožimės plyšiais ugnikalniuose, kanjonų bedugnėmis. Bet čia jau *tremendum et fascinace* sfera, anapusybės blykstelėjimai ar užuominos.

Gal nuo šitų blykstelėjimų ir turėčiau pradėti tekstą apie plyšį. Nes, be jokios netikinčiojo abejonės, jame pasirodo visa, kas yra reikšminga. Dažniausiai blykstelė – kaip kad žaibas plyšy tarp dviejų debesų. Toliau jau aiškinkimės patys, ką matėme ir ką tai reiškia. Iš tiesų mes visą pasaulį matome per siaurą bangų plyšelį, girdime siauru diapazonu. Per siaurą plyšį ateiname į šį pasaulį, plyšin atgulame. Plyšys yra ne pasekmė, plyšys yra priežastis. Mes gyvename plyšyje.

Kiek save pamenu, vaikystę paskyriau plyšių tyrinėjimui. Gal ir ne visai taip buvo, niekas vaikystės neprišmena kaip detektyvinio filmo siužeto, vaikystė ir neturi detektyvinės intrigos. Greičiau ji kaip albumas, į kurį sudėtos geriausios atostogų nuotraukos: tinkamai parinktas išlaikymas ir diafragma, juostelė laiku ištraukta iš ryškių vonelės. Tėvas savo pasididžiavimu *Zorkij* gaudė akimirkas visą mūsų kūdikystę ir vaikystę, darė tai su nepaaiškinamu atsidavimu ir skrupulingumu. Dabar manau, kad tai buvo ir yra jo gyvenimo *credo* – pradėjus darbą eiti iki galo, net iki beprasmybės. Ar įmanoma gyvenimą perkelti į nuotraukų negatyvus? Iš dalies šis neįmanomybės siekis pasiteisino. Vartydamas daugiatomius albumus pradedu manyti, kad čia ir buvo mano vaikystė. Net įmanu šiokią tokią siužetą išvelgti – jeigu kilogramų ar ūgio prieaugis yra pasakojimo verti įvykiai. Pagaliau, ištikus Bradbury apsakymo kolizijai, kai koks piemuo suabejos, ar aš apskritai buvau mažas, galėsiu apsiginti būtent tomis nuotraukomis. Kodėl netikėtai prisiminiau Bradbury? Kodėl tas apsakymas taip įsirėžė į atmintį? Nesuvokta baimė. Pusę gyvenimo gyveni, paskui likusią dalį, gal net ilgesnę, teisinies. Nes ir pats šiek tiek abejoji, ar turėjai tą vaikystę. Tai ir yra kvailiausia priežastis, dėl kurios nuolat į ją grįžti. Pasi-tikrinti – kaip įsimylėjęlis, nuolat reikalaujantis meilės patvirtinimo. Ypač dabar, kai sekmadienį keliuosi vienas šiame mažame kambarėlyje Šveicarijos priekalnėse, kai už lango dulkia smulkus lietus, kai kas valandą miesto-lio bažnyčių varpai įspėja apie mūsų laikinumą, kai turiu gyventi ir džiaugtis, tačiau nepalieka jausmas, kad nieko

nevyksta, kad esu pakibęs tarp dviejų varpo dūžių, kad galbūt manęs ir nebėra. O buvo? Ar tai ir yra vadinamoji gyvenimo pilnatvė?

Kodėl man atrodo, kad tas pasaulio, šeimos vaizdas per fotoaparato plyšį, per tą sekundės daliai atsiveriančią diafragmos properšą, tėvui buvo ryškesnis negu žiūrint abiem niekada trumparegystės nepatyrusiomis akimis? Bent man tas vaizdas regis šiltesnis, jaukesnis. Gal aš vėl kalbu ne apie savo vaikystę, gal kieno nors kito vaikys-tė kloja mano prisiminimus? Taip kartais atsitikdavo su nuotraukomis, pleškinamomis juostiniais fotoaparatais; tokio neapdairumo niekada sau neleidžia skaitmeniniai. Mūsų vestuvinė nuotrauka: sutuoktusių rūmai, laiptai apaugę ajerais, apačioje, po laiptais, ten, kur paprastai sustoja jaunųjų automobilis, prisišvartavusi mūsų išti-kimoji baidarė „Taimenis“. Irklų nematyti, greičiausiai pamesti ant laiptų. Gal aš iš tiesų noriu, gal man tiesiog būtų parankiau kalbėti ne apie savo tėvą, nes iš pradžių net neketinau apie jį rašyti, ne apie save, bet, sakykim, apie Franzą Kafką. Apie jo parašytus ir niekada neišsiųs-tus laiškus tėvui. Cituoti jo vaikystę:

...pasaulis man pasidalijo į tris dalis: vienoje gyvenau aš, vergas, privalęs laikytis įstatymų, kurie man vienam su-galvoti ir kurių aš, nė pats nežinodamas kodėl, iki galo lai-kytis niekaip neįstengiau; antrame, man labai tolimame, pasaulyje gyvenai Tu, paskendęs valdymo rūpesčiuose, įsakinėdamas ir vis piktindamasis, kad įsakymai nevykdo-mi; pagaliau trečiajame pasaulyje, neprivalėdami nei įsa-kinėti, nei klausyti, laimingai sau gyveno visi kiti žmonės.

Jahvė ir visi jo globotiniai mano vaizduotėje visada buvo paslaptingas plyšys. Gal jis atsivėrė būtent nuo to nereikšmingo vaikystės įvykio Felikso Dzeržinskio gatvės kieme. Reikšmingumas ateina vėliau, su visais sąlygos sakiniiais ir išlygom. Vaikomės kamuolį po internacionalinį kiemą, gal susistumdome, nepamenu, bet staiga vienam berniūkščiui sakau: „Žyd, žyd.“ Ir šiandien nežinau, ką tuo norėjau pasakyti. Paprastai santykius aiškindavomės kumščiais, ir tik retais atvejais, nebent dėl sukruvintos nosies ar mėlynės, paliaubų klausimą sprendavo ir suaugusieji. Berniūkštis pasiskundžia tėvams, šie netrukus beldžia į mūsų duris. Ką jie šnekasi, negirdžiu. Gaunu barti, ačiū tėvui, iki diržo ar šlepetės neprieinama. Atsakomasis vizitas. Su mama lipame į kaimyninio namo antrą aukštą girgždančiais laiptais (kažkodėl jie man svarbiausi šioje istorijoje, ypač girgždesys), beldžiamės į sutrūkinėjusiu rudu dermantinu apmuštas duris, aš atsiprašinėju. Nesuvokiu savo kaltės. Savo kaltės dydžio. Plyšio gylio. *Vergas, privalęs laikytis įstatymų, kurie man vienam sugalvoti ir kurių aš, nė pats nežinodamas kodėl, iki galo laikytis niekaip neįstengiau.*

Ir vis dėlto kerštingas, rūstus, gal ir teisingas Jahvė nebuvo mano dievas. Todėl ir mano pasaulis, padalinkime jį į tas pačias tris dalis, nors jų galėjo būti ir daugiau, nebuvo toks griežtas. Plyšiai tarp tų dalių gal ir buvo gilūs, bet ne tokie platūs, kad negalėčiau jų peršokti. Šokinėjau.

Vaikystės tėvas – vėliau paaiškinsiu, kaip man pavyko turėti bent porą jų, – man artimesnis žiūrintis per objektyvą. Ypač tada, kai aš žiūriu į jį, jau pažiūrėtą per objektyvą, – turiu omeny jo nuotraukas. Jau truputį

pliktėlėjęs, besišypsantis, ant vienos rankos mano brolis, kitą įsitvėręs aš, stovime šalia neprilygstamo vyriško pasididžiavimo, jo didenybės motorolerio. Dar viena kita, kopose prie jūros, ar kiek vėliau prie kito pasididžiavimo – kupriuko zaporožiečio. Šiaip tų nuotraukų nedaug, jam labiau patiko *veikti*, dirbti, pagaliau fotografuoti, ne pozuoti; būti kitoje plyšio pusėje. Veikti dažnai reiškė ir vykdyti teisingumą.

Atsiprašau, priverstas padaryti pertrauką, netikėtai gerklėje sukilo gumulas ir ištryško pusė ašaros. Einu surūkyti suktinės prie praviro lango, už jo įkyrūs varpai vėl pasiuntė įspėjimą. Kodėl susigraudinau? Tai atsitinka retai, kartais net atrodo, kad visos jausmų arterijos užkalkėjusios, priešalzheimerinės būsenos. Todėl ir gėdijuos ašarų, ir džiaugiuosi. Atsitinka, kai netikėtai išvystu kokią nors neįtikėtiną visumą, tarsi per kelias sekundes dalis peržiūrėtum filmą. Vienu metu matytum ir pradžią, ir pabaigą, jokio naratyvo. Kas buvo šiandienos filme? Turbūt visa, ką bandau parašyti ir ko niekada neparašysiu. Visa, ko niekada nepaaiškinsiu nei sau, nei kitiems.

Tai buvo tėviškai suprantamas teisingumas. Kai tarp nusikaltimo ir bausmės nėra jokios pauzės, jokio tarpo, kuriame būtų įmanoma derėtis, aiškintis, atgailauti. Todėl augo pauzė tarp manęs ir tėvo. Vis rečiau kildavo noras ją įveikti. Bausmės įrankis dažniausiai būdavo tas pats – šlepetė. Taigi galėtume sakyti, kad bausmė būdavo spontaniška, priimti sprendimą užtrukdavo tik tiek, kiek signalas keliauja kūno neuronais nuo smegenų iki tvirtos vyriškos rankos. Kai bausmė pakibdavo iš ma-

mos ar močiutės pusės, tarpe tarp sprendimo ir bausmės plytėjo ištisas kosmosas – žodžiai, žodžiai, žodžiai, diržo ieškojimas, dažniausiai jo nerandant ten, kur buvo padėtas, nes aš apdairiai perkeldavau jį į kitą vietą, jausmų antplūdžiai ir atoslūgiai. Kartais spėdavau pasislėpti užpečky. Tarp spintos ir krosnies būta siauro plyšio, pro jį pavykdavo prasisprausti tik man ar broliui. O gal tik mums taip atrodė, gal tas užpečkis buvo nebyli atleidimo versija. Šis plyšys man garantuodavo lygtinę bausmę, šlepetę savanoriškai iškeisdavau į vienutę be langų. Mokiausi gyventi taip, tarsi tėvo nebūtų, stačiau barikadas ir kasiau apsauginius griovius, ir juos įveikdavau tik retsykais, kai mano sangviniškas pyktis atlėgdavo, taip pat greitai atlėgdavo, kaip ir užvirdavo. Vyko lėta froidiška tėvažudystė, tik jos objektas buvo ne motina, o tas pasaulis, kuriame *neprivalėdami nei įsakinėti, nei klausyti, laimingai sau gyveno visi kiti žmonės*. Norėjau užimti jo vietą? Svajojau vairuoti jo automobilį (nesulaukiau), matavausi jo švarkus ir kaklaraiščius (vis buvo per dideli), sykį, kokių trylikos, net matavaus jo prezervatyvą, kurį radau paslėptą giliai spintoje (tiko). Ar laimėjau? Kvailas klausimas, aišku, tokie karai yra amžinieji afganistanai ir irakai, keičiasi tik ginklai ir kartos. Manasis karas persikėlė iš brežnevinių laikų į postmodernuosius. Šįkart kitoje barikadų pusėje, toje, kuri man buvo biologiškai pažadėta. Šįkart jau aš buvau tėvas. Atsivėrė kitas plyšys. Maždaug tuo pat metu, kai pirmąjį pamažu sėmė atlydžio vandenys.

Tik vanduo neturi plyšių. Gal kokį sykį kitą jame yra atsivėręs plyšys – paskutinįsyk, regis, išrinktajai tautai

bėgant iš Egipto. Maža to, vanduo tobulai užpildo atsi-
vėrusius plyšius. Tirpstantys ledynai užlieja properšas, pragarmes, įdubas, ir šios mums netikėtai prisistato kitais vardais. Plyšiai su vandeniu jau atrodo nebe kaip trūkumas, stoka, o kaip tobulybės, grožio, pilnatvės įsikūnijimas. Kas būtų Keturių Kantonų ežeras, iš kurio kylantys Rigi Kulmo, Piloto kalnai ramsto debesis, jeigu jame nebūtų vandens? Potvynis prasidėjo su tėvo mirties užuomazgomis. Po pilkos volgos ratais žuvus su mumis gyvenusiai bobūnei, ėmė nykti ir tėvas, tiksliau, eiti iš proto. Gal jausdamas kaltę mamos motinai, kuri vietoj jo susiruošė į vaistinę lapkričio prieblandoje ir kirto gatvę per raudoną šviesą, gal šiaip, pajutęs išėjusio į pensiją vyro gyvenimo pabaigos dvelksmą. Medikai tikriausiai tai pavadintų kokios nors rūšies depresija, bet man neįdomu. Turiu savo versiją. Tėvas visų artimųjų akyse ėmė įžiūrėti mirtį. Ir jo ligos kankinamos mamos akyse, ir mano brolio, jauno, stipraus kaip bulius skulptoriaus, ir mano neaiškiose, gal labiausiai įtartinoose akyse. *Blogai atrodai, greitai mirsi*. Pats sėdėdavo per dienas susiėmęs galvą. Mūsų akyse kaip veidrodžiuose jis aiškiai matė tai, ką Castaneda gebėdavo išvysti periferiniu žvilgsniu per kairį petį, ir tik kaip išsprūstantį šešėlį. Ištisi mėnesiai Vasaros gatvėje tebuvo lašelinės komos ištiktajam. Tėvas mirė lėtai, jau palengva kilo ir susitaikymo vandenys. Iš ligoninės grįždavo su išvirkšta optimizmo porcija. Kai optimizmas ir veiklumas pasiekdavo įtartiną lygį, jau žinodavome, kad netrukus teks grįžti į vasaros sodus. Ir sykį įvyko stebuklas. Negrižo. Negrižo net į savo ankstesnį gyvenimą.

Dabar žinau, kad jis iš tiesų numirė. Mano vaikystės ir paauglystės tėvas numirė, gimė kitas. Kito tikėjimo, nebe rūstaujantis, baudžiantis, kuriantis tvarką kitų gyvenimo sąskaita, o atleidžiantis, priimančias pasaulį kaip dovaną, vaikus – kaip besąlygišką vertybę, kaip kažką daugiau už jį patį. Atiduodantis visą save likusį be atožvalgos, nelaukdamas padėkos. Skaitantis net mano knygas, gal ir nelabai suprasdamas, gal iš tiesų kaip naujagimis mėgindamas pažinti tą jam naują pasaulį. Tarsi stengdamasis sugrąžinti viską, ko pašykštėjo ar atėmė vaikystės tėvas. Su kaupu. Ar jis žino apie tą vaikystės tėvą? Turbūt ne mažiau negu apie du gražiausius savo gyvenimo dešimtmečius Sibire, jaunystės kalėjimus Kolo pusiasalyje, apie prie palapinės sienų prišlančius plaukus, apie Rešiotų kalėjime badu numarintą tėvą, apie tą Pankrušichos laikais palubėje pakabintą maišelį su cukrumi, į kurį su broliu alkani varvindavo seiles ir nedrįsdavo paliesti, apie šešiasdešimtaisiais pasikorusią motiną, apie pirmą ir vienintelę meilę, kuri tęsiasi jau penkiasdešimt kelerius metus. Tarp mūsų driekiasi ežerai, Bebrusai ir Siesartis, mūsų vaikystės ežerai.

Vaikystėje plyšiai lavino mano vaizduotę. Žiūrėdavau prieš užmigdamas į properšas tapetuose, suskilinėjusias lubas ir kurdavau pasaulį iš plyšių. Kartais tie vaizdiniai persikeldavo į sapnus, virsdavo gyvačių raizginiais ar žvaigždynais. Grėsmingi ir kartu traukiantys. Kartais žvaigždynai virsdavo plyšiais, iš jų sklisdavo neįveikiamas ilgesys. Kartais išropodavau iš savo lovos ir paslapičia pro plyšelį tarp užuolaidų žiūrėdavau į suaugusiųjų pasaulį, į mirguliuojantį lempinį televizorių. Iš grindų

plyšių dažnai kildavo bjauri smarvė. Močiutė sakydavo, *vėl pelė ar pacas padvėsė*, dažnai ten įkrisdavo kokia *skrėpkė* ar *gaikė*, tėvai ką tik grįžę iš Sibiro, surusėję, nėra ko stebėtis. Niekas ir nebandė tų daiktų traukti, ten buvo mirusiųjų teritorija, aš irgi nedrįsdavau kišti pirštų į plyšius, ieškoti savo kreidinio pieštuko *Crayola*, atsiųsto iš pačios Amerikos.

Visi namai išauga ant kapinių plyšių ir nebaigtų istorijų, ar ne?